

Strengthening Knowledge and Affection for the Ahl al-Bayt (AS) in Line with the Fundamental Reform Document of Education, Emphasizing Action Research (Case Study: Seddigheh Give-Chian Elementary School)

Malihe Badi / MA in History and Philosophy of Education, University of Qom

Received: 2024/11/10 - Accepted: 2025/05/14

m.badi8980@gmail.com

Abstract

The present research was conducted with the aim of strengthening interest, affection, and knowledge (ma'rifah) towards the Ahl al-Bayt (AS) among 32 second-grade students at Seddigheh Giva-Chian Girls' Elementary School, District 1, in the 2022-2023 academic year, in line with the Fundamental Reform Document of Education. The research model was qualitative with a descriptive-analytical approach, and data collection methods included interviews, study, and observation of students' performance regarding their attention to and interest in the lives of the 14 Infallibles (AS). In fact, factors such as lack of access to books about the Ahl al-Bayt (AS), not studying religious matters, and low participation in religious ceremonies and gatherings had created a sense of distance between the students and the lives of these noble figures. Solutions such as adorning the classroom environment and enhancing the spiritual atmosphere of the school, enriching the classroom library resources on the lives of the Ahl al-Bayt (AS) and initiating the program of 'promoters of affection and knowledge for the Ahl al-Bayt (AS) in the family and community, resulted in increased affection and knowledge in the hearts and minds of the students. Implementing these solutions also promoted other objectives such as cooperation, increased self-confidence, and mutual respect among the students.

Keywords: affection, knowledge, Ahl al-Bayt (AS), Fundamental Reform Document of Education, second-grade students.

نوع مقاله: ترویجی

تقویت معرفت و محبت نسبت به اهل بیت علیهم السلام

در راستای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش با تأکید بر اقدام پژوهی (مورد مطالعه: دبستان صدیقه گیوه چیان)

m.badi8980@gmail.com

ملیحه بادی / کارشناس ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش دانشگاه قم

پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۴

دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۲۰

چکیده

تحقیق حاضر با هدف تقویت حس علاقه، محبت و معرفت نسبت به اهل بیت علیهم السلام در راستای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در دانش آموزان پایه دوم شامل ۳۲ نفر، دبستان دخترانه صدیقه گیوه چیان ۱ واقع در ناحیه ۱ در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ انجام شده است. مدل پژوهش کیفی و رویکرد آن توصیفی - تحلیلی و شیوه گردآوری اطلاعات، مصاحبه، مطالعه و مشاهده عملکرد دانش آموزان در مورد میزان توجه و علاقه مندی به زندگی ۱۴ معصوم علیهم السلام بود که مورد پژوهش قرار گرفت. درواقع عدم دسترسی به کتاب هایی در زمینه اهل بیت علیهم السلام، عدم مطالعه در مورد مسائل مذهبی، حضور کم رنگ در مراسم و مجلس های مذهبی و... باعث به وجود آمدن احساس فاصله دانش آموزان از زندگی بزرگواران شده بود و اجرای راه حل هایی همچون فعالیت هایی برای آراستگی ظاهری محیط کلاس و بالا بردن روحیه معنوی دانش آموزان در مدرسه، غنی سازی منابع مورد مطالعه از زندگی اهل بیت علیهم السلام در کتابخانه کلاس و طرح مروجان محبت و معرفت اهل بیت علیهم السلام در خانواده و جامعه، موجب علاقه و معرفت بیش از پیش نسبت به اهل بیت علیهم السلام در قلب و ذهن دانش آموزان شد. علاوه بر آن، اجرای راه حل های مذکور، اهداف دیگری همچون حس همکاری، افزایش اعتماد به نفس و احترام متقابل نسبت به یکدیگر را نیز تقویت نمود.

کلیدواژه ها: محبت، معرفت، اهل بیت علیهم السلام، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، دانش آموزان پایه دوم.

مقدمه

تربیت انسان از موضوعاتی است که همواره مورد توجه جامعه‌های انسانی بوده و هست؛ زیرا نقش اساسی در رشد و تعالی فرد و جامعه دارد. این نقش چنان برجسته و انکارناشدنی است که برخی گفته‌اند انسان بودن انسان نیز در گرو تربیت است.

بدین ترتیب بررسی سیره تربیتی پیامبر و اهل بیت^{علیهم السلام} می‌تواند چراغی فراروی مربیان و والدین در تربیت نسل جدید باشد و تاریکی‌های این مسیر سخت و پرمخاطره را برای آنان روشن سازد (داودی و حسینی‌زاده، ۱۳۹۱، ص ۴-۳).

بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، یافته‌ها نشان می‌دهد که یکی از ساحت‌های تعلیم و تربیت، تعلیم و تربیت دینی و اخلاقی است که تعلیم و تربیت بر اساس آن صورت می‌گیرد. درواقع از مهم‌ترین عرصه‌هایی که در سند تحول بنیادین به آن پرداخته شده، ساحت تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی است که شامل تدابیر و اقداماتی برای شکوفا شدن این زمینه از استعداد های کودکان است (فاتحی و دیگران، ۱۳۹۴). یکی از اهداف ساحت اعتقادی، عبادی در دوره ابتدایی این است که با مطالعه روش زندگی و آموزه‌های اخلاقی پیشوایان دینی (عزت نفس، تکریم والدین، احترام به طبیعت و دیگران، وفای به عهد) و شناخت احکام مورد نیاز، الگوهایی را برای عمل صالح شناسایی و در زندگی به کار گیرند (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۷، ص ۱۰۰).

یکی از راه‌های دستیابی به این هدف محبت است. از آنجاکه محبت یک عاطفه اساسی، سازنده شخصیت و رشددهنده آدمی به سوی کمال است و با ایجاد محبت، روح محبوب و محب به هم پیوند می‌خورد. در این میان چه محبتی برای یک مسلمان، بهتر از محبت اهل بیت^{علیهم السلام} اکسیری که اگر در وجود هر مسلمانی قرار گیرد، مس وجودش را طلا می‌کند. درواقع دلبستگی مسلمانان به ائمه اطهار^{علیهم السلام} زمینه بهتری برای تربیت صحیح و کسب سجایای اخلاقی و انسانی پدید می‌آورد. کودکان و نوجوانانی که با اهل بیت^{علیهم السلام} مرتبط هستند، به مراتب کمتر در معرض انحراف و خصلت‌های ناپسند و آلودگی‌های اخلاقی قرار می‌گیرند. بنابراین ایجاد عشق به اهل بیت^{علیهم السلام} در قلب فرزندان، می‌تواند زمینه تربیت صحیح دینی را در وجود آنان شکوفا نموده و آنان را از انحرافات و کجروی‌ها باز دارد (ر.ک. طبسی، ۱۳۸۹، ص ۳۳).

یکی از مهم‌ترین وظایف خانواده‌ها و مراکز آموزشی، انتقال ارزش‌های دینی مانند معرفت و محبت اهل بیت^{علیهم السلام} به کودکان است. برای این منظور مربیان و پدر و مادران نیز باید با اخلاق و سیره معصومان^{علیهم السلام} آشنا باشند تا بتوانند کودکان خود را در این راه هدایت نمایند. در میان مؤلفان و نویسندگان نیز، فراواند کسانی که در خصوص معرفت و حب اهل بیت^{علیهم السلام} و کاربردی کردن آن در زندگی، مطالب ارزشمندی را به رشته تحریر درآورده‌اند که در زیر به برخی از آنها اشاره می‌گردد:

مقاله «راه‌های ایجاد محبت اهل بیت^{علیهم السلام} در نوجوانان و جوانان» (محدثی، ۱۳۷۸)، راه‌های ایجاد محبت به اهل بیت^{علیهم السلام} را بیان می‌نماید ازجمله بیان فضیلت‌های اهل بیت^{علیهم السلام} به نوجوانان و جوانان، طرح نیازمندی انسان به این محبت و بهره‌مندی از آن، ارزش جلوه دادن محبت اهل بیت^{علیهم السلام}، تعظیم و تکریم آنان، معرفی کتب، نگارش مقاله، شعر و...

کتاب عشق برتر: راه‌های ایجاد محبت اهل بیت^{علیهم السلام} در کودکان و نوجوانان (محدثی، ۱۳۹۳)؛ نویسنده معتقد است آموختن نام‌های اهل بیت^{علیهم السلام} به همراه چیزهای زیبا مانند گل‌های قشنگ، پرندگان زیبا و...؛ یاد و نام آنان را تداعی می‌کند. همچنین ایجاد فضای روحی و معنوی و بیان صفات برجسته اهل بیت^{علیهم السلام} مانند عدالت، شجاعت، سخاوت و... و یاد دلاوری‌های و کرامت‌هایشان در این زمینه مفید خواهند بود.

پژوهش «چگونه توانستم با اقدام‌پژوهی حس علاقه و محبت بیشتری را نسبت به اهل بیت^{علیهم السلام} در دانش‌آموزانم تقویت کنم؟» (نجفی، ۱۳۹۸)، که جامعه آماری آن ۳۰ نفر از دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی رودان بوده است. پس از بحث در مورد اهمیت محبت به اهل بیت^{علیهم السلام} و بررسی نظرات مختلف، به نتایج ارزشمندی دست یافت. نویسنده اظهار داشت: ارتباط مستمر با اولیا باعث شد که جریان امورات آموزشی و تربیتی آنها خوب شکل گیرد و هدایت محیط کلاس به سمت و سوی شناخت ائمه^{علیهم السلام} برود و همچنین غنی کردن کتابخانه مدرسه با کتابچه‌های دست ساز توسط دانش‌آموزان با موضوع داستان‌هایی از کتاب هدیه‌های آسمان دوم تا ششم و طراحی تقویم روزهای تولد و شهادت چهارده معصوم^{علیهم السلام} نیز در دستیابی به اهداف پژوهش بسیار مؤثر بود.

با توجه به تمام مشاهدات و اطلاعاتی که جمع‌آوری گردید، و بر اساس وظیفه خطیر الهی و تعهد شغلی خود و احساس مسئولیتی که در برابر دانش‌آموزانم داشتم، تصمیم گرفتم ابتدا علل بی‌علاقگی و عدم فعال بودن دانش‌آموزان را نسبت به مباحث ائمه و اهل بیت^{علیهم السلام} ریشه‌یابی

الف. مشاهده

منظور از مشاهده ثبت دقیق تمام جوانب بروز حادثه، ویژگی یا رفتار و گفتار فرد یا افراد از راه حواس و یا سایر راه‌های ادراکی (کمک گرفتن از ابزار خاص) می‌باشد (سیف، ۱۳۹۴، ص ۴۸).

بر اساس بخشی از مشاهداتی که انجام شد دریافتیم، کتابخانه کلاسی که از ابتدای سال تشکیل داده بودم، غنی و پر بار از مطالب دینی و مذهبی نبود، بنابراین از دانش‌آموزان خواستم که لیست کتاب‌های در منزلشان که به کتابخانه اهدا کردند را برایم بیاورند. پس از جمع‌آوری لیست کتاب‌هایشان، آنها را به پنج گروه کتاب‌های علمی، آموزشی، ادبیات، تخیلی و دینی - مذهبی دسته‌بندی کردم و اطلاعات زیر به دست آمد.

ردیف	موضوع کتاب‌ها	فراوانی	درصد فراوانی
۱	علمی	۲۵	۲۷/۷۷
۲	آموزشی	۳۰	۳۳/۳۳
۳	تخیلی	۱۵	۱۶/۶۶
۴	ادبیات	۱۳	۱۴/۴۴
۵	دینی - مذهبی	۷	۷/۸۰
	مجموع	۹۰	۱۰۰

جدول ۱. جدول فراوانی و درصد فراوانی کتاب‌های غیردرسی دانش‌آموزان پایه دوم (۳۲ نفر)

جدول (۱) نشان می‌دهد که دانش‌آموزان از مجموع ۹۰ کتاب غیردرسی که در منزل داشتند و به کتابخانه کلاس اهدا نمودند، درصد موضوعات علمی (۲۷/۷۷٪)، آموزشی (۳۳/۳۳٪)، تخیلی (۱۶/۶۶٪)، ادبیات (۱۴/۴۴٪) و دینی - مذهبی (۷/۸۰٪) می‌باشند که درواقع بیشترین درصد فراوانی مربوط به موضوعات علمی، آموزشی، تخیلی و ادبی است و در این میان کتاب‌های دینی - مذهبی درصد فراوانی بسیار کمی را به خود اختصاص داده‌اند و با توجه به هدف اقدام‌پژوهی، این امر قابل قبول به نظر نمی‌رسید.

در مشاهداتی دیگر نیز به‌منظور آگاهی بیشتر از میزان معرفت و محبت دانش‌آموزان نسبت به اهل‌بیت (ع)، با دقت، طرز رفتار و عکس‌العمل‌های آنان را حین شنیدن داستان‌های مذهبی و اخلاق و سیره اهل‌بیت (ع) به صورت مستمر مشاهده و یادداشت نمودم. درواقع

کنم و سپس به حل آن مبادرت ورزم. انگیزه بنده به‌عنوان آموزگار پایه دوم ابتدایی این بود که با استعانت از خداوند متعال و استفاده از نقطه نظرات همکاران و صاحب‌نظران، به بررسی موانع ایجادشده پرداخته و همچنین با بهره‌مندی از روش‌های گوناگون، تجربیات و راهکارهای ابتکاری، علاوه بر ایجاد و افزایش معرفت و علاقه‌مندی آنان به مباحث ائمه و اهل‌بیت (ع) مهارت‌هایی را در رابطه با این موضوع مهم ایجاد کنم و همچنین روش‌ها و طرح‌های مناسبی را جهت علاقه‌مندی آنان در عملی کردن این مباحث در زندگی روزمره‌شان فراهم نمایم. مسئله‌ای که برایم مطرح شد این بود که با توجه به محور بودن دانش‌آموز در فعالیت‌های کلاس، در راستای هدف این اقدام‌پژوهی، چه کارهای عملی را می‌توان ارائه نمود تا میزان معرفت، محبت و علاقه‌مندی دانش‌آموزان به مباحث اهل‌بیت (ع) بیشتر شود؟

ازآنجا که هدف کلی این مطالعه، افزایش معرفت و محبت نسبت به اهل‌بیت (ع) در دانش‌آموزان با توجه به سند تحول بنیادین آموزش و پرورش است. بنابراین رویکرد اقدام‌پژوهی مناسب تشخیص داده شده است. این پژوهش در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ در پایه دوم مقطع ابتدایی دبستان دخترانه صدیقه گیوه‌چیان واقع در ناحیه ۱ آموزش و پرورش شهر قم و با فراوانی ۳۲ دانش‌آموز انجام شده است. اقدام‌پژوهی یک روش پژوهش نظام‌مند عملی است که می‌تواند در حل مشکل موجود در مدرسه و کلاس درس به معلمان کمک کند. مسئله مورد نظر، فعالیت کم و بی‌توجهی دانش‌آموزان نسبت به موضوعات مربوط به دین و اهل‌بیت (ع) بوده و بر این اساس، پژوهشگران با استفاده از روش‌های علمی به منظور کسب داده‌های لازم، از منابع گوناگون تحقیق مانند: مشاهده، مصاحبه با مدیر، همکاران و اولیای دانش‌آموزان و مطالعه، به تجزیه و تحلیل آنها جهت شناسایی عوامل مؤثر در ایجاد مسئله و یافتن راه‌حل‌های پیشنهادی پرداختند. پژوهش در عمل نوعی تحقیق توصیفی است. در پژوهش عملی پژوهشگر تلاش می‌کند وضعیت نامطلوب یا نامعین موجود را به وضعیت مطلوب یا معین تغییر دهد.

۱. یافته‌های پژوهش

۱-۱. گردآوری اطلاعات اولیه (شواهد ۱)

به‌منظور مشخص کردن مسئله ذکرشده در اوایل سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ جهت گردآوری داده‌ها، از روش‌های متعددی استفاده نمودم.

به منظور دستیابی به اطلاعات بیشتر در رابطه با میزان انجام پژوهش و تحقیق از دانش‌آموزان، والدین، مدیر و معاون محترمه مدرسه سؤالات زیر پرسیده شد:

- مصاحبه با مدیر آموزشگاه

شما فعالیت‌های مذهبی دانش‌آموزان بنده را در برنامه‌ها و مراسم‌های مدرسه دیده‌اید یا برخی اوقات به کلاس مراجع کرده‌اید، نظراتان در مورد اطلاعات آنان در این زمینه چیست؟ پاسخ مدیر محترمه این گونه بود که دانش‌آموزان اطلاعات کمی دارند و شاید یکی از دلایل آن والدین و مشغله‌های کاری آنان و جذاب کردن محیط‌های دیگر برای دانش‌آموزان باشد.

- مصاحبه با معاون پرورشی

ایشان معتقد بود که با توجه به اینکه سن دانش‌آموزان کم است و در پایه دوم ابتدایی تحصیل می‌کنند، اطلاعات کافی در زمینه اهل بیت علیهم السلام ندارند و می‌توان با استفاده از شعر، نمایش، قصه‌گویی، دکلمه و... آنها را با بخش‌هایی از زندگی اهل بیت علیهم السلام آشنا نمود.

- مصاحبه با اولیا

۱. به نظر شما اطلاعات دانش‌آموزان در مورد اهل بیت علیهم السلام چگونه است؟

۲. شما چه اقداماتی در این زمینه انجام داده‌اید؟

پاسخ‌های اولیا به شرح زیر بود:

فکر کنم در مدرسه به خوبی به بچه‌ها آموزش داده نشده و در خانه هم ما این موقعیت‌ها را فراهم نکردیم و می‌توانم بگویم اطلاعات کمی دارد. البته در مورد این بزرگواران در منزل سؤالاتی می‌پرسد من هم با توجه به میزان آگاهی خودم او را راهنمایی می‌کنم، اما دوست دارم فرزندم اطلاعات جامع‌تری داشته باشد؛

خودم اطلاعات خوبی در این زمینه داشتم. حتی در زمان کودکی نیز اطلاعات خوبی در این زمینه داشتم، اما حس می‌کنم فرزندم اطلاعات کمی در این زمینه دارد. درواقع من همیشه به دنبال کتاب‌هایی در این زمینه‌ها می‌گردم، اما در بازار کتاب‌های مناسب زیادی در دسترس نیست؛

تا به حال به این موضوع فکر نکرده‌ام. در دوران کودکی سؤالاتی می‌پرسید، اما تازگی‌ها و طی این دو سال اخیر نپرسیده است و به دلیل

سعی کردم در موقعیت‌هایی با شمارش شاخص‌هایی که مد نظر بود و از قبل تهیه کرده بودم در حین نقل از سیره و برکات ائمه اطهار علیهم السلام رفتار آنها را در فرم رفتار (چک لیست) تهیه شده، ثبت نمایم.

ردیف	رفتار و عملکرد مشاهده شده در دانش‌آموزان	فراوانی	درصد فراوانی
۱	کنجکاوی و پرسیدن سؤال	۳	۹/۳۸
۲	سکوت	۷	۲۱/۸۸
۳	یادداشت‌برداری	۲	۶/۲۵
۴	با علاقه‌مندی گوش دادن	۵	۱۵/۶۲
۵	عدم باورپذیری	۹	۲۸/۱۲
۶	در فکر فرو رفتن	۲	۶/۲۵
۷	سایر رفتارها مانند خود را مشغول کاری کردن و...	۴	۱۲/۵۰
	مجموع	۳۲	۱۰۰

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد میزان فراوانی عملکرد مشاهده شده در

دانش‌آموزان پایه دوم حین شنیدن کرامات و زندگی‌نامه اهل بیت علیهم السلام (۳۲ نفر)

جدول (۲) نشان می‌دهد که فقط (۹/۳۸٪) از دانش‌آموزان حین شنیدن کرامات و سیره اهل بیت علیهم السلام کنجکاو هستند و سؤال می‌پرسند، (۶/۲۵٪) نیز یادداشت‌برداری می‌کنند و (۱۵/۶۲٪) به فکر فرو می‌روند و تنها (۱۵/۶۲٪) با علاقه‌مندی گوش می‌دهند. حدود (۲۱/۸۸٪) از دانش‌آموزان در این مواقع سکوت می‌کنند و فعالیتی ندارند، (۲۸/۱۲٪) موارد شنیده و دیده شده را باور نمی‌کنند و (۱۲/۵۰٪) نیز خود را به کارهایی مانند مشغول کردن با وسایل خود و... سرگرم می‌سازند که متأسفانه پس از گذشت دو ماه از سال تحصیلی، این امر نیز قابل قبول به نظر نمی‌رسید.

ب. مصاحبه

مصاحبه یک ابزار سنجش است که به کمک آن اطلاعات موردنیاز از راه ارتباط مستقیم و دوجانبه گردآوری می‌شود (سیف، ۱۳۹۴، ص ۴۸).

مشغله‌های فراوان فرصت نشد به این نکته توجه کنیم؛

به فرزندم حق می‌دهم که اطلاعات کمی داشته باشد. با این سؤال شما احساس مسئولیتی را که فراموش کرده بودم برایم یادآوری نمودید. من در این زمینه کوتاهی کردم. در مراسم‌ها به دلیل اینکه کوچک است و نمی‌فهمد امتناع کرده‌ام، در صورتی که خودمان در کودکی در این مراسم‌ها بوده‌ایم.

- مصاحبه با دانش‌آموزان در ارتباط با کتاب‌هایشان

دختر گلم، نام کتاب‌های غیر درسی‌ات در منزل که به کتابخانه کلاس اهدا کردی را بنویس.

پاسخ‌های دانش‌آموزان بدین صورت بود:

واقعاً جدی جدی!

هر کسی جز خودم

سک سک من بردم

پروانه طلایی

حسنی و گاو بلا

این طرف زرشک، آن طرف تمشک و ...

ج. مطالعه

از آنجاکه در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در بخش‌های هدف‌های عملیاتی در قسمت راهکارهای ۲-۲ و ۲-۳ به تقویت شایستگی‌های اخلاقی، اعتقادی و تعمیق تقوای الهی و مهارت خویشتنداری دانش‌آموزان با استفاده از فرصت ایام الله، برگزاری مراسم آگاهی‌بخش و نشاط‌انگیز در اعیاد و وفیات، حضور فعال و مشارکت دانش‌آموزان در محافل، مجالس و اماکن مذهبی و تقویت انس به دعا و توسل اشاره شده است (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰، ص ۳۴)، بر آن شدم تا با چند تن از اساتید محترم در مورد چگونگی افزایش معرفت و محبت نسبت به اهل‌بیت (ع) در دانش‌آموزان، مشورت نمایم که ایشان کتاب‌ها و پژوهش‌هایی را در این زمینه، معرفی کردند. پس از تهیه و مطالعه کتاب‌های مورد نظر، نکاتی که به نظرم مناسب و مفید بود را یادداشت نمودم که در راه‌حل‌های پیشنهادی به آنها اشاره می‌گردد.

پس از بررسی، مطالعه، مشاهده رفتار و عملکرد دانش‌آموزان و پاسخ‌های مدیر، معاون، اولیا و دانش‌آموزان به سؤالات مصاحبه‌ها به

تجزیه و تحلیل و تفسیر مشاهدات و پاسخ‌ها پرداخته و دریافتیم که عواملی که موجب کاهش سطح معرفت و محبت نسبت به اهل‌بیت (ع) در دانش‌آموزان شده بود، به شرح زیر است:

- کمبود منابع مورد مطالعه در خصوص اخلاق و سیره معصومان (ع)؛

- عدم شناخت کافی دانش‌آموزان از موضوع ذکر شده به جهت شرایط سنی‌شان؛

- حضور کم‌رنگ دانش‌آموزان در مراسم و مجلس‌های مذهبی؛

- بی‌میلی دانش‌آموزان هنگام شنیدن داستان‌های مذهبی و زندگی اهل‌بیت (ع) و انجام کارهایی مانند سکوت کردن و عدم فعالیت، عدم باورپذیری شنیده‌ها و دیده‌ها، سرگرم کارهای دیگر شدن و ...؛

- عدم جذابیت فضای کلاس و تدریس‌هایی که موضوعاتی مرتبط با اخلاق و سیره اهل‌بیت (ع) دارند؛

- استفاده محدود از روش‌های مشارکتی، فعال و بازی در ارائه دروس مرتبط با اخلاق و سیره اهل‌بیت (ع).

۱-۲. راه‌حل‌های پیشنهادی

پس از گردآوری داده‌های لازم از طریق مطالعه کتاب‌ها، مجلات و تحقیقات انجام‌شده، مصاحبه با کادر مدرسه، اولیا و دانش‌آموزان، مشاهده دقیق دانش‌آموزان در کلاس، به تجزیه و تحلیل آنها پرداخته و به راه‌حل‌های پیشنهادی زیر دست یافتیم:

- الگوسازی (این راه‌حل پیشنهادی از کتاب اهل‌بیت (ع) از اکبر پیروی بوده است)؛

- بیان خوبی‌ها و زیبایی‌های اهل‌بیت (ع) (این راه‌حل پیشنهادی از کتاب عشق برتر از جواد محدثی بوده است)؛

- برپایی مراسم یا شرکت در مجلس‌های مذهبی (این راه‌حل پیشنهادی از مقاله راه‌های ایجاد محبت نسبت به اهل‌بیت (ع) در کودکان و نوجوانان از زهرا سنجولی و ابراهیم ولایتی ثابت بوده است)؛

- تعظیم و تکریم اهل‌بیت (ع) (این راه‌حل پیشنهادی از کتاب آثار

محبت اهل‌بیت (ع) در قرآن و روایات از زینب مرادیان بوده است)؛

- ایجاد فضای روحی و معنوی (این راه‌حل پیشنهادی از کتاب عشق برتر از جواد محدثی بوده است)؛

- غنی‌سازی کتابخانه کلاس با منابع مورد مطالعه از زندگی اهل‌بیت (ع) و اجرای زنگ کتابخوانی با محوریت اخلاق و سیره

- افزایش معرفت نسبت به اهل بیت علیهم السلام از طریق آموزش‌های

مشارکتی، گروهی و به روش بازی.

سایر راه‌حل‌های پیشنهادی به دلایلی همچون کمبود وقت، نیاز به امکانات و ابزارهایی با هزینه بالا و سایر ملاحظات اجرایی نشد.

اجرای راه‌حل‌ها، مهم‌ترین بخش یک اقدام پژوهی می‌باشد. همه تلاش‌ها و زحمات اقدام پژوهی بستگی به اجرای راه‌حل‌های مؤثر دارد. از آنجاکه اجرای راه‌کارها در این نوع از تحقیق، نیازمند توجه بسیار بود، بر آن شدم تا تک تک راه‌حل‌ها را با دقت نظر فراوان، به اجرا درآورم که گزارش آن به شرح زیر می‌باشد:

الف. برپایی مراسم یا شرکت در مجلس‌های مذهبی

در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به راهکارهایی همچون مشارکت فعال دانش‌آموزان در مجالس، محافل و اماکن مذهبی به منظور تعمیق تقوای الهی و شایستگی‌های اخلاقی اشاره می‌شود (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰، ص ۳۴). از این رو به منظور اجرایی نمودن این روش یکی از فعالیت‌های انجام شده، مشارکت دانش‌آموزان در مراسم‌های تولد و یا شهادت معصومان علیهم السلام بود. برای مثال همراهی دانش‌آموزان در تزیین کلاس به مناسبت میلاد امام حسن مجتبی علیه السلام و پخش شکلات، همچنین مراسم شهادت حضرت علی علیه السلام و آوردن نذری مانند حلوا و خرما توسط دانش‌آموزان و ساختن کاردستی شمع در زنگ هنر به این منظور، یا مشارکت آنان در نصب فعالیت‌های دانش‌آموزان مدرسه در طرح مصباح الهدی با موضوع امام حسن مجتبی علیه السلام و امام زمان علیه السلام.

از دیگر موارد انجام شده، اجرای مراسم میلاد حضرت علی علیه السلام و روز پدر در نمازخانه مدرسه توسط دانش‌آموزان کلاس بنده است، بدین شرح که سه نفر قرائت قرآن، دو نفر دکلمه با موضوع مذکور و گروه نمایشی که اجرایی با موضوع یتیم‌نوازی حضرت علی علیه السلام را بر عهده گرفته بودند. همچنین همزمان با اجرای مراسم‌ها، فیلم‌هایی از اخلاق و سیره معصومان علیهم السلام مانند دلاوری‌های حضرت علی علیه السلام در جنگ با عمر بن عبود، مهربانی امام حسن علیه السلام با مرد مسافر و... و بیزاری از دشمنان اهل بیت علیهم السلام برای دانش‌آموزان با ویدئو پروژکشن در کلاس به نمایش گذاشته شد.

به منظور مشارکت فعال و یکسان‌سازی فرصت بهره‌مندی همه دانش‌آموزان از فعالیت‌های مذکور، سعی کردم هر بار یک یا چند گروه (گروه‌ها از ابتدای سال تشکیل شده بودند) را برای برگزاری

اهل بیت علیهم السلام (این راه‌حل پیشنهادی خود اقدام پژوهی بوده است)؛

- با ارتباط و خدمات و جنبه‌های عاطفی (این راه‌حل پیشنهادی

از کتاب جواهر معنوی در بیانات حضرت آیت‌الله امجد بوده است)؛

- ارزش جلوه دادن محبت اهل بیت علیهم السلام (این راه‌حل پیشنهادی از مقاله راه‌های ایجاد محبت اهل بیت علیهم السلام در نوجوانان و جوانان از جواد محدثی بوده است)؛

- اطاعات از خداوند و اهل بیت علیهم السلام و بیزاری از دشمنان آنان (این راه‌حل پیشنهادی از کتاب محبت اهل بیت علیهم السلام در کودکان و نوجوانان از زینب نادری و رضا روستایی بوده است)؛

- طرح مروجان اخلاق و سیره اهل بیت علیهم السلام در خانواده و جامعه (این راه‌حل پیشنهادی خود اقدام پژوهی بوده است)؛

- افزایش معرفت نسبت به اهل بیت علیهم السلام از طریق آموزش‌های مشارکتی، گروهی و به روش بازی (این راه‌حل پیشنهادی خود اقدام پژوهی بوده است).

۱-۳. انتخاب راه‌حل‌ها

انتخاب چندین راه‌حل از میان راه‌حل‌های پیشنهادی گوناگون، نیاز به دقت خاصی داشت. از این رو به جا و شایسته دیدم، قبل از انتخاب راه‌حل‌ها، بار دیگر روش‌های تربیت اخلاقی در قالب افزایش معرفت و محبت به اهل بیت علیهم السلام را بررسی کنم. بدون شک میزان موفقیت و تغییری که در وضعیت موجود حاصل می‌شد، بستگی به قدرت و توان بخشی راه‌حل‌ها داشت. بر این اساس، با دقت و توجه به این موضوع از میان راه‌حل‌های پیشنهادی، برخی از آنها را انتخاب نمودم. قابل ذکر است بعضی از راه‌حل‌ها که با یکدیگر مرتبط بودند را در هم ادغام کرده و در قالب یک راه‌حل ارائه نمودم. همچنین، در بطن هر کدام از راه‌حل‌های زیر، یک یا چند راه‌حل برای افزایش حبّ اهل بیت علیهم السلام نهفته شده بود و انجام آنها نیز، ترتیب زمانی نداشت؛ چراکه هر کدام به نوعی به یکدیگر مرتبط و درهم‌تنیده شده بودند. راه‌حل‌های انتخابی به شرح زیر است:

- برپایی مراسم یا شرکت در مجلس‌های مذهبی؛

- غنی‌سازی کتابخانه کلاس با منابع مورد مطالعه از زندگی اهل بیت علیهم السلام

و اجرای زنگ کتابخوانی با محوریت اخلاق و سیره اهل بیت علیهم السلام؛

- طرح مروجان اخلاق و سیره اهل بیت علیهم السلام در خانواده و جامعه؛

- ایجاد فضای روحی و معنوی؛

پرسش‌هایی از جانب دانش‌آموزان صورت می‌گرفت، با علاقه‌مندی بسیار گوش می‌دادند، یادداشت‌برداری می‌کردند و حتی تمایل به مطالعه و امانت گرفتن بیشتر کتاب‌هایی در این زمینه داشتند. همچنین این روش موجب افزایش اعتماد به نفس دانش‌آموزان به‌خصوص آنهایی که گوشه‌گیر و کم‌حرف بودند، نیز گردید، از آن جهت که می‌بایست در مقابل سایر دانش‌آموزان کتابخوانی انجام می‌دادند و یا داستان آن کتاب را به صورت خلاصه تعریف می‌کردند.

ج. طرح مروجان اخلاق و سیره اهل‌بیت علیهم‌السلام در خانواده و جامعه

در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بر راهکارهایی همچون تقویت بصیرت دینی و سازوکارهای لازم برای تقویت آداب و سبک زندگی اسلامی - ایرانی تأکید شده است (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰، ص ۳۴). بنابراین پس از آشنایی دانش‌آموزان در طول سال تحصیلی با اخلاق و سیره اهل‌بیت علیهم‌السلام، تصمیم گرفتم زمینه پیاده‌سازی این آموزه‌ها را به صورت عملی در دانش‌آموزانم ایجاد نمایم و آموخته‌هایشان را درونی سازم. بدین صورت که به آنها گفتم با توجه به داستان‌ها و آنچه که از اخلاق و رفتار معصومان علیهم‌السلام با دیگران متوجه شدید را در زندگی روزمره خود به کار گیرید و تصویر آن را برایم در گروه کلاس در فضای مجازی ارسال نمایید. ازجمله فعالیت‌هایی که توسط دانش‌آموزان انجام شده بود، شامل:

- کمک به همکلاسی‌هایی که به لحاظ درسی ضعیف هستند؛
- احترام به بزرگترها مانند بوسیدن دست آنها و...؛
- شرکت در مجلس‌های مذهبی مانند قرائت قرآن، دعا و... و پخش نذری مثل شیر در مسجد محله در ایام شب قدر و...؛
- کمک به خانواده در کارهای منزل مانند سبزی پاک کردن، چیدن سفره افطار و سحر در ماه مبارک رمضان و...؛
- انجام کارهای شخصی خود و منظم بودن در زندگی مانند جمع کردن وسایل و اسباب بازی‌های خود پس از انجام بازی و... .

پس از اجرای این روش، دریافتیم که دانش‌آموزان بیش از پیش رفتارهایی مانند مهربانی، خیرخواهی، گذشت و فداکاری، شجاعت، احترام به بزرگترها، کمک به دیگران، وفای به عهد و... را از خود نشان می‌دادند. همچنین علاقه‌مند به انجام کارهای خیر در مدرسه بودند و در هر زمان کمک از دستشان برمی‌آمد دریغ نمی‌کردند. برای مثال: همکاری با معاون پرورشی مدرسه در اجرای برنامه‌ها،

مراسم‌ها، اجرای نمایش و... انتخاب کنم. مدتی پس از اجرای این روش دریافتیم که گره زدن خوشی‌ها و غم‌ها با زندگی اهل‌بیت علیهم‌السلام اثر بسیار بالایی در ایجاد محبت و شناخت نسبت به آن بزرگواران در دانش‌آموزان داشت. از مزایای دیگر این روش نیز، افزایش حس همکاری و احترام متقابل نسبت به یکدیگر در میان دانش‌آموزان بود.

ب. غنی‌سازی کتابخانه کلاس با منابع مورد مطالعه از زندگی اهل‌بیت علیهم‌السلام و اجرای زنگ کتابخوانی با محوریت اخلاق و سیره اهل‌بیت علیهم‌السلام

ازآنجا که در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بر استفاده از ظرفیت شبکه‌های اطلاعات و ارتباطات، کتابخانه‌ها، منابع آموزشی و... برای تقویت معرفت و باور به معارف الهی مانند اعتقاد به توحید، معاد، ولایت و انتظار تأکید شده است (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰). ازاین‌رو از ابتدای سال تصمیم گرفتم تا کتابخانه کلاسی را با اهدای کتاب توسط خود دانش‌آموزان تشکیل دهم. پس از مدتی متوجه شدم که اکثر کتاب‌ها تخیلی، آموزشی و... هستند و جای کتاب‌های دینی - مذهبی بسیار خالی است. ازاین‌رو از دانش‌آموزان خواستم در صورت تمایل، کتاب‌های دینی - مذهبی خود را به کتابخانه اهدا کنند یا حتی در صورت تمایل این نوع کتاب‌ها را تهیه کنند. سپس زنگ کتابخوانی را به شیوه‌های مختلف اجرا کردم. برای مثال در هفته یک روز به نام زنگ کتابخوانی اهل‌بیت علیهم‌السلام نامگذاری کردم و از کتاب‌های موجود در کتابخانه به نوبت به همه دانش‌آموزان می‌دادم تا در زنگ مذکور داستان آن را برای سایر دانش‌آموزان تعریف کنند و یا از روی کتاب بخوانند. گاهی اوقات نیز به منظور ایجاد تنوع در این زنگ، کتابی با مضمون اخلاق و سیره اهل‌بیت علیهم‌السلام انتخاب می‌کردم و برایشان می‌خواندم. سپس سؤالاتی را که از متن داستان در برگه‌هایی از قبل نوشته و در سبدي قرار داده بودم را میان دانش‌آموزان که به صورت گروهی بودند تقسیم می‌کردم تا با مشورت و همیاری یکدیگر به سؤالات پاسخ دهند و درک و دریافت بهتری از متن داستان و اخلاق و سیره اهل‌بیت علیهم‌السلام داشته باشند.

در حین اجرای این روش، با تشویق و ارائه کارت امتیاز به دانش‌آموزان، آنان را به سوی اهدای کتاب و زنگ کتابخوانی ترغیب کردم و پس از آن به این نتیجه رسیدیم که بیان داستان‌هایی از اخلاق و سیره اهل‌بیت علیهم‌السلام نه تنها موجب معرفت و شناخت بیشتر دانش‌آموزان نسبت به آن بزرگواران شده است، بلکه کنجکاوی آنان را نیز برانگیخته است؛ بدین‌گونه که مدام در حین این زنگ،

آمیزی به همراه داستان‌هایی از زندگی حضرت علی علیه السلام و آموزش تسبیحات حضرت فاطمه زهرا علیها السلام در قالب شعر به دانش‌آموزان داده شد تا هم علاوه بر اجرای زنگ هنر و تقویت مهارت رنگ آمیزی آنان، تلفیقی با آموزش و معرفت نسبت به اهل بیت علیهم السلام نیز باشد.

پس از اجرای روش مذکور و انواع آن، به این نتیجه رسیدیم که این روش نیز بسیار مؤثر بوده است و دانش‌آموزان به محبت و معرفتی بیش از گذشته نسبت به اهل بیت علیهم السلام دست یافته‌اند. از جمله مصداق‌های آن نکات زیر است:

معاون پرورشی مدرسه اذعان داشت که دانش‌آموزان با ذوق و علاقه در خصوص طرح مصباح الهدی و ارائه آن تحقیق می‌کردند، از دیگر موارد آنکه سعی نمودند تا بهترین رنگ‌آمیزی را در کاربرگ‌ها داشته باشند (برخلاف مواقع دیگر مانند زنگ‌های هنر که برخی‌ها کمی بی‌حوصله و ناقص رنگ‌آمیزی می‌کردند) و با دقت مطالب آن را مطالعه کنند، وقتی وارد کلاس می‌شدند، مناسبت آن روز را به جهت ارسال استیکر مناسبی توسط بنده در شب قبل در گروه، در شروع کلاس بیان می‌کردند و حتی پس از مدتی خودشان در ابتدای هر ساعت، ساعت امام مربوطه را به بنده یادآوری می‌کردند.

– افزایش معرفت نسبت به اهل بیت علیهم السلام از طریق آموزش مشارکتی، گروهی و به روش بازی

در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بر بهره‌مندی بیشتر از روش‌های فعال، خلاق و تعالی‌بخش برای اجرا و تولید برنامه‌های درسی تأکید شده است (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۲، ص ۳۲). بنابراین یکی از فعالیت‌هایی که به این منظور اجرا گردید بازی قرآنی پروانه را به گل برسان بود که به صورت گروهی اجرا گردید. در این بازی که به صورت ماز (هزارتو) طراحی کرده بودم، دانش‌آموزان می‌بایست ابتدا پروانه را برمی‌داشتند و هر کدام به نوبت یک خانه به جلو می‌رفتند. هر خانه با رنگ‌های قرمز، سبز و زرد مشخص شده بود. روی هر خانه که می‌ایستادند باید کارت رنگی مربوط به آن را برمی‌داشتند و سؤال مربوط آن را می‌خواندند و پاسخ می‌دادند (سوالات از کتاب هدیه‌های آسمان و قرآن دانش‌آموزان متناسب با آشنایی آنان با اخلاق و سیره معصومان علیهم السلام طراحی شده بود). در صورتی که دانش آموز پاسخ صحیح می‌داد، کارت امتیاز دریافت می‌کرد (البته پاسخ سؤال‌ها نیز در پشت کارت نوشته شده بود).

پاک‌سازی محیط مدرسه از زباله‌ها و... . اولیا نیز از این فعالیت رضایت کامل داشتند و اذعان می‌کردند که در منزل هم دانش‌آموزان نسبت به گذشته فعال‌تر، مهربان‌تر و خیرخواه‌تر شدند. سایر همکاران نیز از این فعالیت بسیار خوشود بودند و بیان می‌کردند که روشی بدیع است و حتی خودشان در کلاس‌هایشان اجرا کردند.

د. ایجاد فضای روحی و معنوی

در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بر تدوین برنامه‌های عملیاتی لازم در راستای ترویج، تقویت مستمر و تحکیم فضایل اخلاقی در محیط‌های تربیتی با استفاده از تمام ظرفیت‌های آموزشی و تربیتی تأکید شده است (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰، ص ۳۲).

بدین ترتیب به منظور اجرای این روش چندین مورد انجام گردید که به شرح زیر می‌باشد:

– بالا بردن فضای معنوی در کلاس مجازی از طریق ارسال استیکرهای مناسبی؛

در ایام شهادت یا میلاد معصومان علیهم السلام در گروه کلاسی مجازی متناسب با هر مناسبت به منظور آشنایی بیشتر دانش‌آموزان، استیکرهای مختلف مانند دعا برای تعجیل در فرج امام زمان علیه السلام، شهادت حضرت علی علیه السلام و شب‌های قدر، دهه کرامت و... ارسال شد. – اجرای طرح مصباح الهدی با محوریت امام حسن مجتبی علیه السلام

و امام زمان علیه السلام؛

به منظور اجرای این طرح از دانش‌آموزان خواسته شد تا در مورد امام حسن علیه السلام و امام زمان علیه السلام تحقیق کنند و نتیجه را در قالب‌های حدیث، نقاشی یا داستان ارائه کنند تا آثارشان در نمایشگاه مصباح الهدی مدرسه به نمایش گذارده شود.

– ساعت آموزشی دوازده امام

بدین صورت که ساعت کلاس درس با نام یکی از دوازده امام تغییر می‌کرد و این مسئله هم معرفت نسبت به امامان را در دانش‌آموزان افزایش می‌داد و هم تداعی و خاطره‌سازی خوبی در ذهن دانش‌آموزان می‌گردید که همواره در زندگی روزمره خود به یاد معصومان علیهم السلام باشند.

– کاربرگ‌های رنگ آمیزی

به منظور افزایش معرفت نسبت به اهل بیت علیهم السلام، کاربرگ‌هایی رنگ

شد. پس از اجرای راه‌حل‌ها این رفتارها به حد مطلوبی تغییر یافت. بنابراین مجدد از دانش‌آموزان خواستم که لیست کتاب‌هایی که به کتابخانه اهدا کردند را برایم بیاورند که اطلاعات زیر به دست آمد:

ردیف	موضوع کتاب‌ها	فراوانی	درصد فراوانی
۱	علمی	۲۵	۲۰/۸۳
۲	آموزشی	۳۰	۲۵
۳	تخیلی	۱۵	۱۲/۵۰
۴	ادبیات	۱۳	۱۰/۸۳
۵	دینی - مذهبی	۳۷	۳۰/۸۴
مجموع		۱۲۰	۱۰۰

جدول ۳. جدول فراوانی و درصد فراوانی تأثیر شیوه‌های اجرا شده در دانش‌آموزان پایه دوم (۳۲ نفر)

جدول (۳) نشان می‌دهد که از حدود ۱۲۰ کتاب غیردرسی اهداشده به کتابخانه کلاس، بیشترین تعداد (۳۷) به موضوعات دینی - مذهبی اختصاص دارد. درواقع درصد موضوعات دینی - مذهبی که در وضع موجود (۷/۸٪) بود، در وضعیت مطلوب به میزان (۳۰/۸۲٪) افزایش یافت. پس از اجرای راه‌حل‌ها، مجدد رفتار دانش‌آموزان را به صورت مستمر مشاهده و یادداشت نمودم و در فرم رفتار (چک لیست) در حین نقل از اخلاق و سیره ائمه علیهم‌السلام رفتار آنان را ثبت نمودم.

ردیف	رفتار و عملکرد مشاهده شده در دانش‌آموزان	فراوانی	درصد فراوانی
۱	کنجکاوی و پرسیدن سؤال	۱۰	۳۱/۲۵
۲	سکوت	۴	۱۲/۵۰
۳	یادداشت‌برداری	۵	۱۵/۶۲
۴	با علاقه‌مندی گوش دادن	۷	۲۱/۸۸
۵	عدم باورپذیری	۲	۶/۲۵
۶	در فکر فرورفتن	۴	۱۲/۵۰
۷	سایر رفتارها مانند خود را مشغول کاری کردن و...	-	-
مجموع		۳۲	۱۰۰

جدول ۴. توزیع فراوانی و درصد میزان فراوانی تأثیر شیوه‌های اجراشده در دانش‌آموزان پایه دوم (۳۲ نفر)

فعالیت دیگری که بدین منظور طراحی گردید، اجرای فعالیت گروهی مرتبط با درس‌های هدیه‌های آسمان با نام‌های اهل بیت پیامبر علیهم‌السلام، جشن میلاد پدر مهربان، بهترین دوست و دعای باران بود. شیوه اجرای این روش بدین صورت بود که ابتدا گل‌هایی با نام‌های اهل بیت علیهم‌السلام (حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، حضرت علی علیه‌السلام، حضرت فاطمه علیها‌السلام، امام حسن علیه‌السلام و امام حسین علیه‌السلام) ساخته بودم که گلبرگ‌های هر کدام از آنها مشخصاتی را در مورد اخلاق و رفتار، محل تولد، نام پدر و مادر و درواقع اطلاعاتی که موجب تقویت معرفت دانش‌آموزان می‌گردید دربرداشت. ابتدا به هر گروهی یک گل اختصاص داده شد تا اطلاعات گلبرگ‌های آن را کامل مطالعه کنند و با زندگی معصوم علیه‌السلام موردنظر آشنا شوند. سپس سؤالاتی در همان راستا از دانش‌آموزان پرسیده می‌شد تا از اثربخشی آن اطمینان حاصل شود و وقتی پرسش‌ها از تمام گروه‌ها تمام می‌شد، گروه‌ها گل‌های خود را تعویض می‌کردند و تا جایی این روند ادامه می‌یافت که همه گروه‌ها هر پنج گل را مطالعه کرده باشند.

بعد از مدتی به این نتیجه رسیدم که ارائه دروس مختلف به دانش‌آموزان با مضمون شناخت نسبت به معصومان علیهم‌السلام در قالب روش‌های فعال و خلاقانه مانند بازی و به شیوه مشارکتی و گروهی، بسیار سودمند بوده است و اجرای آن، اطلاعات و دانستنی‌ها را در ذهن و قلب دانش‌آموزان ماندگارتر خواهد کرد؛ همچنین شور و نشاط و رغبت در انجام فعالیت‌ها توسط دانش‌آموزان را نیز افزایش می‌داد. همکاران نیز پس از اطلاع، از این روش استقبال نموده و تصمیم گرفتند در کلاس‌های خود نیز از آنها استفاده کنند.

۱-۴. توصیف وضع مطلوب (شواهد ۲)

همان‌طور که در بخش توصیف وضع موجود اشاره شد، دانش‌آموزان پایه دوم دبستان صدیقه گیوه‌چیان ۱، در اوایل سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ شناخت کمی از ائمه معصومان علیهم‌السلام داشتند و این عدم معرفت موجب کاهش محبت نسبت به اهل بیت علیهم‌السلام نیز شده بود. اما در این قسمت یعنی وضعیت مطلوب که مربوط به پایان سال تحصیلی یاد شده و پس از اجرای راه‌حل‌ها می‌باشد، نتایج حاصله به صورت زیر می‌باشد:

الف. مشاهده

همان‌گونه که در توصیف وضع موجود بیان شد رفتارهایی حاکی از عدم معرفت و محبت نسبت به اهل بیت علیهم‌السلام در دانش‌آموزان مشاهده

جدول (۴) نشان می‌دهد که (۳۱/۲۵٪) از دانش‌آموزان حین شنیدن کرامات و سیره اهل بیت علیهم السلام کنجکاو هستند و سؤال می‌پرسند، (۱۵/۶۲٪) نیز یادداشت‌برداری می‌کنند و (۱۲/۵۰٪) به فکر فرو می‌روند و (۲۱/۸۸٪) با علاقه‌مندی گوش می‌دهند. حدود (۱۲/۵۰٪) از دانش‌آموزان در این مواقع سکوت می‌کنند و فعالیتی ندارند، (۶/۲۵٪) موارد شنیده و دیده شده را باور نمی‌کنند.

ب. مصاحبه

در مصاحبه‌ای که با مدیریت و معاون محترمه، والدین و دانش‌آموزان انجام شد راحل‌های انتخاب‌شده را مورد تأیید قرار دادند و دلایل خود را به شرح ذیل بیان نمودند:

– ساده و قابل فهم بودن راحل‌های انتخابی؛

– انتخاب روش‌های متناسب با توانایی دانش‌آموزان؛

– مؤثر بودن راحل‌های اجرا شده در افزایش معرفت و محبت

نسبت به اهل بیت علیهم السلام در دانش‌آموزان.

سپس از آنها سؤالاتی نیز پرسیده شد که در ذیل به آن اشاره خواهد شد:

– مصاحبه با مدیر آموزشگاه

با توجه به روش‌ها و اقدامات صورت‌گرفته و مشارکت دانش‌آموزان بنده در برنامه‌ها و مراسم‌های مدرسه، نظر شما در مورد اطلاعات دانش‌آموزانم در زمینه مذهبی چیست؟

پاسخ مدیر محترمه این‌گونه بود که روش‌های مورد استفاده موجب ترغیب و نشاط آنان در حوزه مسائل مذهبی شده و همچنین افزایش همکاری با معاونت پرورشی مدرسه و افزایش اطلاعات آنان در این زمینه می‌باشد.

– مصاحبه با معاون پرورشی

ایشان معتقد بود که اجرای طرح‌های کتابخانه کلاسی، نمایش در مناسبت‌ها و نیز اجرای طرح مصباح الهدی موجب افزایش آگاهی‌های دانش‌آموزان با اهل بیت علیهم السلام شده است.

– مصاحبه با اولیا

با توجه به اقدامات صورت‌گرفته، به نظر شما اطلاعات دانش‌آموزان در مورد اهل بیت علیهم السلام چگونه است؟

پاسخ‌های اولیا به شرح زیر بود:

نسبت به اوایل سال بسیار بیشتر شده و حب و علاقه‌مندی فرزندان نسبت به اهل بیت علیهم السلام افزایش یافته و درصدد یافتن اطلاعات بیشتر در این زمینه است؛

باتوجه به روش‌های صورت‌گرفته توسط معلم محترم، فرزندانم اطلاعات بیشتری نسبت به گذشته در مورد امامان دریافت کرده است و شوق به انجام رفتارهایی همانند امامان نیز در او پدیدار گشته است؛

فرزندم بسیار علاقه‌مند شده تا در مراسم و مجلس‌های مذهبی که در مکان‌های مختلف مانند خانه اقوام، مساجد و... برگزار می‌شود، شرکت کند؛

نسبت به اوایل سال فرزندانم بسیار به من و پدرش احترام می‌گذارد و در کارهای گوناگون کمک می‌کند و حتی بیرون از منزل نیز روحیه خیرخواهانه و کمک کردن به دیگران برای مثال همسایه‌ها و... را نیز دارد.

– مصاحبه با دانش‌آموزان در ارتباط با کتاب‌هایشان
دختر گلم، نام کتاب‌های غیر درسی‌ات در منزل که به کتابخانه کلاس اهدا کردی را بنویس.

پاسخ‌های دانش‌آموزان بدین صورت بود:

بچه‌های غدیر؛

فاطمه زهرا؛

عدل؛

امام هادی علیه السلام؛

قصه‌های امام جواد علیه السلام؛

من بچه شیعه هستم؛

محرم اسرار؛

قهرمان مهربان؛

پرواز سرخ؛

و... .

ج. مطالعه

با توجه به مطالعه کتاب‌های مختلف و سایت‌ها، شاخص‌های مطلوبی در دانش‌آموزان تغییر یافت که نشان‌دهنده افزایش معرفت و محبت نسبت به اهل بیت علیهم السلام در دانش‌آموزان بود.

قلب فرزندان نیز می‌تواند زمینه تربیت صحیح دینی را در وجود آنان شکوفا نموده و آنان را از انحرافات و کجروی‌ها باز دارد.

در تحقیق حاضر که عنوان آن تقویت معرفت و محبت نسبت به اهل‌بیت^ع در دانش‌آموزان پایه دوم در راستای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بوده است، به منظور آگاهی بیشتر از وجود مسئله کاهش محبت و معرفت دانش‌آموزان نسبت به اهل‌بیت^ع، به بررسی داده‌های کسب‌شده از منابع و روش‌های گوناگون علمی، مانند: مطالعه کتب مربوطه، مشاهده فعالیت‌های دانش‌آموزان، مصاحبه با اولیا و کادر اجرایی مدرسه و دانش‌آموزان پرداخته شد که گزارش آن در بخش توصیف وضع موجود (شواهد ۱) ارائه گردید. سپس جهت شناسایی عوامل مؤثر در ایجاد مسئله، داده‌های کسب‌شده از مصاحبه با دانش‌آموزان، اولیا و کادر اجرایی مدرسه، یادداشت‌های روزانه و فرم رفتار، کتاب‌ها، مجلات و مقاله‌ها، مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت. به منظور دستیابی به راه‌های پیشنهادی، بار دیگر از ابزارهای معتبر علمی (مصاحبه با اولیا و کادر اجرایی مدرسه، یادداشت‌های روزانه و فرم رفتار، کتاب‌ها، مجلات و مقاله‌ها و یافته‌های دیگران) استفاده شد. در ادامه پس از تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌ها، راه‌حل‌های پیشنهادی گوناگون برای حل مسئله به دست آمد. پس از بررسی راه‌حل‌های ارائه‌شده، بر اساس اهداف تحقیق، برخی از راه‌حل‌ها انتخاب و پس از اعتباربخشی لازم، به مرحله‌ی اجرا درآمد.

در اواخر سال تحصیلی یادشده و بعد از اجرای طرح، با توجه به جداول (۱ و ۳) (مقایسه وضع موجود و مطلوب)، مشاهده می‌شود که فراوانی کتاب‌های علمی، آموزشی، تخیلی و ادبی در کتابخانه کلاسی در ابتدای سال تحصیلی به ترتیب ۲۵، ۳۰، ۱۵، ۱۳ که بیش از کتاب‌های دینی - مذهبی شامل ۷ کتاب بوده است و در اواخر سال این تعداد از ۷ کتاب به ۳۷ رسیده است. همچنین، با توجه به جداول (۲ و ۴) (مقایسه وضع موجود و مطلوب) مشاهده می‌شود که رفتارهای دانش‌آموزان حین شنیدن کرامات و سیره اهل‌بیت^ع از ۳ نفر (۹/۳۸٪) که کنجکاو بودند و سؤال می‌پرسیدند در ابتدای سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱، به ۱۰ نفر (۳۱/۲۵٪)، از ۲ نفر (۶/۲۵٪) که یادداشت‌برداری انجام می‌دادند به ۵ نفر (۱۵/۶۲٪)، از ۵ نفری (۱۵/۶۲٪) که با علاقه‌مندی گوش می‌کردند به ۷ نفر (۲۱/۸۸٪)، از ۲ نفر (۶/۲۵٪) که در فکر فرو می‌رفتند به ۴ نفر (۱۲/۵۰٪)، از ۷ نفر (۲۱/۸۸٪) که سکوت می‌کردند و مشارکت فعالی نداشتند به ۴ نفر

پس از بررسی اطلاعات به‌دست‌آمده از طریق مشاهده، مصاحبه، مطالعه و پس از اجرای راه‌حل‌های مذکور، نتایج زیر حاصل شد که بیانگر موفقیت اقدام‌پژوه در رسیدن به اهدافش می‌باشد.

- اطلاعات دینی - مذهبی دانش‌آموزان در خصوص اخلاق و سیره معصومان^ع افزایش یافت؛

- نسبت به گذشته مسئولیت‌پذیرتر شدند و خودشان مراسم‌های میلاد و شهادت معصومان^ع را پوشش می‌دادند؛

- محبت نسبت به اهل‌بیت^ع در آنان افزایش یافت؛

- کتابخانه کلاسی از کتاب‌های دینی - مذهبی پربارتر شده بود؛

- نسبت به گذشته، صفاتی همچون مهربانی، خیرخواهی، گذشت و فداکاری، شجاعت، وفای به عهد، کمک به دیگران، احترام به بزرگترها و... در دانش‌آموزان تقویت گردید و آنها مروجان اخلاق و سیره معصومان^ع در خانواده و جامعه شدند؛

- حس همکاری، اعتماد به نفس و احترام متقابل نسبت به یکدیگر را نیز در دانش‌آموزان تقویت نمود.

نتایج به‌دست‌آمده از اطلاعات وضع مطلوب نشان می‌دهد که تا حدود بسیاری به سمت وضعیت مطلوب در رفتار و عملکرد دانش‌آموزان تغییراتی ایجاد شده که موجب افزایش معرفت و محبت نسبت به اهل‌بیت^ع در دانش‌آموزان گردیده است. بنابراین با توجه به نتایج چنین به نظر می‌رسد که راه‌حل‌های اجراشده و تغییرات حاصل از آن و وضعیت به وجود آمده تا حد زیادی نشانگر افزایش معرفت و محبت دانش‌آموزان نسبت به اهل‌بیت^ع و عملی کردن آن در زندگی خانوادگی و اجتماعی‌شان شده و همچنین حس همکاری، اعتماد به نفس و احترام متقابل نسبت به یکدیگر را نیز در آنان تقویت نموده است. به‌گونه‌ای که همکاران مقاطع مختلف نیز به انجام این فعالیت‌ها علاقه‌مند شدند و این فعالیت‌ها را برای افزایش محبت و معرفت دانش‌آموزان نسبت به اهل‌بیت^ع در کلاس خود مناسب دانستند.

نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه یکی از ساحت‌های مهم اشاره‌شده در سند تحول بنیادین، ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی است و شامل مطالعه روش زندگی و آموزه‌های اخلاقی پیشوایان دینی (عزت نفس، تکریم والدین، احترام به طبیعت و دیگران، وفای به عهد) و شناخت احکام موردنیاز و به کارگیری آن در زندگی است، بنابراین ایجاد عشق به اهل‌بیت^ع در

(۱۲/۵۰٪)، از ۹ نفری (۲۸/۱۲٪) که شنیده‌ها را باور نمی‌کردند به ۲ نفر (۶/۲۵٪) و از ۴ نفری (۱۲/۵۰٪) که خود را سرگرم کارهای دیگر می‌کردند و توجهی به دیده‌ها و شنیده‌ها نداشتند به صفر در اواخر سال تحصیلی یاد شده رسیده‌اند.

در پایان و با توجه به شاخص‌های موفقیت طرح، می‌توان چنین نتیجه گرفت که: اجرای روش‌های مختلفی، همچون برپایی مراسم یا شرکت در مجلس‌های مذهبی، غنی‌سازی کتابخانه کلاس با منابع مورد مطالعه از زندگی اهل بیت علیهم السلام و اجرای زنگ کتابخوانی با محوریت اخلاق و سیره اهل بیت علیهم السلام، اجرای طرح مروجان اخلاق و سیره اهل بیت علیهم السلام در خانواده و جامعه، ایجاد فضای روحی و معنوی، آموزش‌های مشارکتی، گروهی و بازی، موجب افزایش معرفت و محبت نسبت به اهل بیت علیهم السلام و همچنین تقویت حس همکاری، افزایش اعتماد به نفس و احترام متقابل نسبت به یکدیگر در دانش‌آموزان خواهد شد.

پیشنهادهات

با توجه به مراحل اجرای طرح در رسیدن به وضع مطلوب که افزایش محبت و معرفت نسبت به اهل بیت علیهم السلام در دانش‌آموزان بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش است، بر اساس تجارب کسب‌شده در این زمینه، نکاتی در قالب پیشنهادهات و راهکارها به شرح زیر ارائه می‌گردد:

الف. مسئولان محترم آموزش و پرورش

با توجه به اهمیت تربیت اخلاقی دانش‌آموز و همچنین اشاره به این موضوع در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، مسئولان محترم، امکانات، طرح و برنامه‌هایی به منظور تقویت بیش از پیش این موضوع را مورد توجه قرار دهند.

ب. سرگروه‌های آموزشی گرامی درس قرآن و هدیه‌های آسمان

هنگام بازدید از مدارس مختلف، روش‌های تدریس و فعالیت‌های بدیع و خلاقانه به منظور تقویت معرفت نسبت به اهل بیت علیهم السلام را ارائه نموده و از این طریق، تبادل تجربه نمایند. همچنین، از همکاران خلاق در این زمینه درخواست کنند تا تجارب ارزنده‌ی خود را در قالب‌های مختلف ارائه دهند و بهترین آنها در اختیار سایر آموزگاران قرار گیرد.

ج. همکاران ارجمند

بر روی مسائل مذهبی دانش‌آموزان نظارت خوبی داشته باشند و از دانش‌آموزانی که در مورد سیره و کرامات چهارده معصوم علیهم السلام تحقیق یا مطالعاتی انجام می‌دهند و به کلاس ارائه می‌کنند با روی گشاده استقبال کنند که منجر به تشویق و ترغیب سایر دانش‌آموزان نیز گردد.

د. اولیای عزیز

همواره سعی کنند در زندگی به مسائل مذهبی فرزندان خود اهمیت دهند و با انجام فعالیت‌های مختلفی همچون خرید کتب مرتبط با این مسائل، معرفی و انجام بازی‌هایی در این زمینه و شرکت بیشتر در مجالس مذهبی زمینه افزایش معرفت و محبت نسبت به اهل بیت علیهم السلام را در دانش‌آموزان تقویت نمایند.

منابع

امجد، محمود (۱۳۸۸). *جواهر معنوی در بیانات حضرت آیت‌الله امجد*. قم: سلوک جوان.

پیروی، اکبر (۱۳۸۹). *اهل بیت علیهم السلام*. تهران: کانون اندیشه جوان.
داودی، محمد و حسینی‌زاده، سیدعلی (۱۳۹۱). *سیره تربیتی پیامبر و اهل بیت علیهم السلام*. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

دیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۰). *سند تحول بنیادین آموزش و پرورش*. سنچولی، زهرا و ولایتی ثابت، ابراهیم (۱۳۹۹). *راه‌های ایجاد محبت نسبت به اهل بیت علیهم السلام در کودکان و نوجوانان*. ششمین همایش بین‌المللی مطالعات دینی و علوم انسانی در جهان اسلام، تهران.

سیف‌علی اکبر (۱۳۹۴). *روانشناسی پرورشی (روانشناسی یادگیری و آموزش)*. تهران: آگاه.
شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۷). *مبانی نظری سند تحول بنیادین*.

طیسی، محمدجواد (۱۳۸۹). *حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت علیهم السلام*. قم: بوستان کتاب.
فاتحی، ابراهیم و دیگران (۱۳۹۴). *تربیت اعتقادی - عبادی و اخلاقی بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش*. دومین کنفرانس بین‌المللی روان‌شناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی. مشهد: دانشگاه تربت حیدریه.
محدثی، جواد (۱۳۷۸). *راه‌های ایجاد محبت اهل بیت علیهم السلام در نوجوانان و جوانان*. فرهنگ کوثر، ۳(۲۹)، ۱۱-۱۵.

محدثی، جواد (۱۳۹۳). *عشق برتر: راه‌های ایجاد محبت اهل بیت علیهم السلام در کودکان و نوجوانان*. قم: بوستان کتاب.

مردیان، زینب (۱۳۹۸). *آثار محبت اهل بیت علیهم السلام در قرآن و روایات*. مشهد: چشم‌انداز قطب. نادى، زینب و روستایی، رضا (۱۳۹۳). *محبت اهل بیت علیهم السلام*. قم: وحدت‌بخش.
نجفی، فاطمه (۱۳۹۸). *چگونه توانستم با اقدام‌پژوهی حس علاقه و محبت بیشتری را نسبت به اهل بیت علیهم السلام در دانش‌آموزانم تقویت کنم*. کنفرانس ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روان‌شناسی و مشاوره با رویکرد دستاوردهای نوین در علوم تربیتی و رفتاری از نگاه معلم، میناب.